

General-major  
mr SIMEON BUNCIC

## *Nacionalizam danas i njegov odraz u Armiji*

*„Naša revolucija mora ostati onakva kakva je bila: nepokolebljiva u osnovnim opredjeljenjima, humana u nastojanjima da se stalno proširuju prostori ljudskih sloboda i nepokolebljiva prema svim onim koji bi htjeli da ugroze njene tekovine i da skrenu njene tokove”.*

*Tito*

### *Osnovna polazišta istraživačkog postupka*

Višegodišnje iskustvo u istraživanju nacionalizma u Armiji pokazuje da je istinita spoznaja uzroka, pojava oblika i metoda njegovog ispoljavanja mogućna i plodotvorna jedino ako se valjano primene dva važna postupka. Prvi je da se manifestacije nacionalizma i traganje za dubljim izvoristima njegovog nastajanja posmatraju sa najšireg društvenog horizonta. Samo tako je moguće doći do relevantnih spoznaja o uzrocima koji dovode do ispoljavanja i uobličavanja nacionalističkog ponašanja. Konkretna ponašanja ljudi koji dolaze u Armiju mogu se razumeti jedino ako se rekonstruiše društveni ambijent, socijalna sredina i konkretna historijska stvarnost koja — bez obzira na karakter, unutrašnje odnose i domete političkog i idejnog rada u Armiji — u odlučujućoj mjeri utiče na njihova moralna shvatanja, ideje, politička opredjeljenja i ponašanja.

Apstrahujući parcijalne, pojedinačne i izolovane pojave, može se pouzdano tvrditi da primarni impulsi u formiranju nacionalističke svesti i ponašanja teku iz onih društvenih i socijalnih sredina u

kojima se ljudi rađaju, rastu, uče, rade i formiraju kao ličnosti. Armija i život u njoj mogu, u manjoj ili većoj meri, uticati da se tako formirana nacionalistička shvatanja pokolebaju i koriguju, da se počne formirati istinitija slika o oružanim snagama, o društvu i međunacionalnim odnosima. Svojom organizacijom života i rada, odnosima, disciplinom, ulogom i zadacima i socijalističkim vaspitanjem Armija može uticati i utiče na smanjenje nacionalističkog ekstremizma, može ga ograničiti i odlučno sprečavati, ali ga ne može sasvim eliminisati. Mladić koji još u školskoj klupi uči i piše nacionalističke parole, koji učestvuje u raznim nacionalističkim i huliganskim grupama da bi ispoljavao svoj nacionalistički bes prema drugim ljudima i remetio javni red i mir, koji malo uči u školi i porodici i još manje zna o sudbinskoj povezanosti naših naroda i narodnosti, o socijalističkoj revoluciji, o tome kako se u dugoj i krvavoj borbi kalilo i čeličilo bratstvo i jedinstvo naših naroda i narodnosti — a takvih je prema statistici koja se u Armiji vodi sada više nego pre nekoliko godina — ne menja svoje shvatanje, stavove, mišljenje i pogled na svet samim činom dolaska u Armiju. On trenutno može, a najčešće i mora da promeni ponašanje jer mu tako diktiraju uslovi života u Armiji. Međutim, svest, pogled na svet, menjaju se znatno sporije. U mladosti se lakše formira uska, parcijalna i izopačena slika sveta nego što se ona u odraslom dobu menja. Lakše je vaspitavati mlade nego ih prevaspitavati u zrelijem životnom dobu.

Drugi postupak je u koncentraciji istraživanja na one relevantne činjenice armijske stvarnosti koje pomažu da se dođe do pouzdanih saznanja o tome da li nacionalizam nalazi svoje izвориšta unutar nje same.

U vezi s tim, prate se, istražuju i kritički analiziraju sadržaji života i rada i sve bitne promene u posleratnom razvoju Armije. Sledeći put kojim se razvoj odvijao može se utvrditi da je svaka promena bila svojevrсни doprinos ostvarivanju uloge Armije u sistemu opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. Armija je u procesu modernizacije i integrisanja u sve tokove društvenog razvoja zadržala i dalje razvila sva bitna svojstva koja su se oblikovala još u toku NOR-a i revolucije. To je najdublji izvor njene moralne snage i unutrašnjeg jedinstva i brana protiv nacionalizma. Naša armija celim svojim bićem neguje i razvija vrednosti koje su ugrađene u osnove ustavnog poretka i u društvenu praksu koja je na trasi samoupravljanja, bratstva i jedinstva, ravnopravnosti, slobode i nezavisnosti SFRJ.

Posmatranje Armije sa tog najšireg stanovišta ne sugerise formiranje stava o tome da je Armija idealna tvorevina, hermetički zatvorena, koja upija samo svež i prečišćeni vazduh i do koje dopiru samo progresivni impulsi idejnog uticaja. I u Armiji ima ljudi koji su nezadovoljni, sitničavi, nervozni, koji se ne osećaju srećnim. Ima karijerista i onih kojima rad i rezultati rada nisu osnovno merilo vrednosti. Neki pripadnici Armije nekritički prhvataju i ona mišljenja koja imaju svoje korene u nacionalističkim kuhinjama. Ima i onih koji ne prihvataju kritiku svoga rada ali su bućni u kritici svega postojećeg. Pojedinci se bahato ponašaju prema drugu, a posebno prema mlađem i potčinjenom.

Ima i razlika u čvrstini vojnih kolektiva. Organizacije SK i komande ne izvršavaju svoje obaveze sa podjednakim uspehom. Isto tako, nisu ni sasvim sporadične i izolovane pojave loše primene savremenih principa i metoda vaspitanja ljudi. Pojedinci zloupotrebljavaju principe vojne subordinacije i jednostarešinstva.

Istorijska i aktuelna stvarnost pokazuju da, ukoliko su protivurečnosti u razvoju društva brojnije i dublje, utoliko je veće interesovanje radnih ljudi i građana za Armiju, za njen moral, unutrašnje jedinstvo, čvrstinu, borbenu gotovost i za njenu spremnost da svakog trenutka bude sposobna da, osloncem na ceo sistem opštenarodne odbrane i društvene samozaštite i na najšire slojeve stanovništva, brani i uspešno odbrani ustavom utvrđeno društveno uređenje SFRJ<sup>1</sup>.

To je, međutim, samo jedan pol njihovog posmatranja, jedna strana interesovanja. Njome se dopire do saznanja o Armiji kao elementu odbrambenog sistema i stiče uvid u osnovne sadržaje i domete njene borbene moći. Ali, to nije dovoljno. Zato interesovanja za Armiju idu dublje i teže da dopru do same suštine unutrašnjeg života u njoj. Traži se, pored ostalog, i odgovor na pitanje: koji je zajednički imenitelj moralne snage Armije? Gde su izvorišta njenih dostignuća? Gde, kako i zašto se u vojnim jedinicama, ustanovama i komandama gube i nestaju militantna ponašanja onih grupa i pojedinaca koji su u svim svojim užim društvenim sredinama, pre dolaska u Armiju, uveliko ispoljavali fašizoidna i nacionalistička ponašanja? Kako to da naša armija, koja živi kroz biće društva, trpi sve njegove uticaje i sama učestvuje u proizvodnji vrednosti koje daju osnovni pečat svakoj etapi društvenog razvoja, us-

---

<sup>1</sup> Narastaju i zahtevi da se Armija češće pojavljuje u javnosti i da njeni delegati u skupštinama i drugim samoupravnim i državnim organima utiču na efikasnije rešavanje socijalnih, političkih, idejnih i drugih problema.

peva da očuva unutrašnje jedinstvo, moralnu snagu i borbenu spremnost i u onim istorijskim trenucima u kojima se celo društvo nađe na raskršću, kada nastupe zastoji i nemirna vremena sa obeležjima kriznog i stihijskog kretanja?

Armija se, dakle, na široj društvenoj sceni pojavljuje i kao „istraživačka laboratorija” koja pomaže da se posmatranjem njenog specifičnog ambijenta dopire i do širih saznanja.

Za život Armije, međutim, nisu zainteresovani samo radni ljudi i građani, patrioti, već i neprijatelji socijalističkog samoupravljanja, bratstva i jedinstva i ravnopravnosti naših naroda i narodnosti. Njihova obaveštajno-istraživačka aktivnost prema Armiji i opštenarodnoj odbrani, po pravilu, narasta u kriznim trenucima. Težišno se istražuje ljudski faktor. Međunacionalni odnosi se istražuju, pre svega, sa stanovišta stvaranja uslova da oni postanu glavni stožer unutrašnjeg razdora i slabljenja morala Armije. Koriste se sve raspoložive mogućnosti da se pripadnici Armije, njihove porodice i vojni obveznici pokolebaju, da se utiče na njihovu volju, razbije unutrašnje jedinstvo vojnih kolektiva, i da se, zavisno od konkretnih mogućnosti, pojedinci privole da rade za potrebe neprijatelja. U tu svrhu veoma se vešto analiziraju i koriste i svi javno saopšteni podaci o životu Armije.

Istraživač se tako sudara sa dva podjednako važna, ali i protivurečna društvena zahteva. Jedan je da dođe do istinitog saznanja o predmetu istraživanja, a drugi da pronađe društveno opravdanu meru saopštavanja dobijenih rezultata. Kad se predmet istraživanja koncentriše na nacionalizam i na njegove nosioce, tada se moraju savladati još i dve prepreke. Prva prepreka je u tome što se istražuju i rekonstruišu tekuće pojave u kojima nije izvršena određena selekcija. Te pojave su, po pravilu, složene i ne ispoljavaju se u čistim oblicima. Jedne su u razvoju, druge odstupaju od pretpostavljenih pravilnosti, treće iščezavaju u jednom obliku da bi se ispoljile u drugom, novom, četvrte samo na površini izgledaju sasvim prepoznatljive, da bi u stvarnosti prikrile sopstvenu unutrašnju prirodu.

Druga prepreka je teže savladiva jer činjenice društvene stvarnosti, koje svojim sadržajem i oblicima ispoljavanja nose nacionalističko obeležje, uvek duboko zadiru u konkretne interese ljudi, u njihove odnose, u shvatanja i poglede određenih sredina, regija. Iste pojave se različito vide i tumače. Izriče im se različita presuda. Talasi tih razlika zasecaju u mišljenje mnogih ljudi i prete da prerastu u dominantnu klimu u kojoj je važniji politički stav od istine. Otuda su i rezultati naučnog saznanja o nacionalizmu, bez obzi-

ra na stvarne domete objektivne spoznaje i korektnost interpretacije, po pravilu, izloženi oštroj kritici, pa i osudi. Takve kritike i pored svoje ograničenosti, u jednoj složenoj društvenoj klimi kao što je ova sadašnja, mogu imati i određene efekte: mogu negativno delovati na javno mnjenje, pokolebati mišljenja ljudi i dovesti do posledica koje imaju šire političke implikacije.

### *Društveni kontekst nacionalističkog ispoljavanja prema Armiji*

Armija je samo relativno samostalna društvena institucija. Temeljne norme njene organizacije, unutrašnjeg ustrojstva, izgradnje i odnosa u njoj utvrđuju najviši organi političke vlasti. Uloga i karakter Armije definisani su u Ustavu SFRJ. Svi odnosi u njoj izvedeni su iz društva, iz njegovog socijalističkog sistema i načina proizvodnje, idejnih, političkih i kulturnih tokova razvoja. Nema ništa bitno u životu društva što ne bi imalo odraza na Armiju, na razvoj odnosa i idejna i politička kretanja u njoj. Uticaji nisu jednosmerni i mehanički. Oni su zgusnuti i jačeg su intenziteta u kritičnim i prelomnim momentima razvoja kada su idejni frontovi izukršteni, mutni i nejasni. Reč je, po pravilu, o onoj društvenoj situaciji u kojoj se unutar organizovanih snaga socijalističke svesti vrši polarizacija na dva fronta. Na jednoj strani počinje se živeti u lažnom uverenju da je stanje dobro. Sugerše se mirovanje i čekanje budućnosti koja će se radati kroz neumitan i prirodan samotok razvoja. Na drugoj se traže promene po svaku cenu, radikalna obracun sa svim što je stvoreno, pa makar to, u svom krajnjem rezultatu, vodilo u birokratski centralizam, etatizam i unitarizam, ili u društvo buržoaskog tipa. Između ta dva suprotna pola taloži se mnoštvo ideja, kontroverzi, stavova, opredeljenja i političkih borbi. Kritika svega postojećeg narasta do društveno neopravdanih razmera. U tome ni Armija ne ostaje pošteđena. Motivi i povodi napada na Armiju su različiti. Različiti su i njihovi nosioci. Posledice su, međutim, iste ili sasvim slične.

Najvidljivije se raspoznaju nacionalističke snage koje u sprezi sa drugim protivnicima socijalističkog samoupravljanja svim sredstvima nastoje da u javnosti diskredituju i omalovaže Armiju, ili da na drugi način oslabe njen ugled u društvu. To u svom pojavnom obliku može izgledati, a često i izgleda, kao da se radi o naivnim i izolovanim ponašanjima pojedinaca. Međutim, ako se pokuša dub-

lje prodreti u suštinu, ciljeve i metode ovih postupaka prema Armiji, dobija se slika iz koje se najpre uočava da se Armija nikada slučajno ne odabira za objekat napada.

Poznato je da je naša armija stekla veliki moralni i politički kapital u društvu. Ona je integralni deo naoružanog naroda i aktivno, zajedno sa drugim organizovanim socijalističkim snagama učestvuje u borbi protiv svih pojava koje ugrožavaju jedinstvo Jugoslavije, njenu celokupnost, državni i samoupravni identitet. Armija je od svog postanka do danas bila i ostala pouzdan oslonac svim našim narodima i narodnostima, radnim ljudima i građanima u njihovoj borbi za socijalističko samoupravljanje, slobodu, nezavisnost i teritorijalnu celokupnost SFRJ. Nezamenljiva je njena uloga i odgovornost u odbrani SFRJ od spoljnje agresije. Armija je, međutim, i činilac zaštite ustavnog poretka i utiče na opštu stabilnost društva. Ona se u društvenoj stvarnosti Jugoslavije ispoljava i kao značajna poluga zaštite revolucije.

Zato nacionalisti svih boja, čiji istureni odred najčešće čine izmanipulisani mladići, živeći u iluziji da će oslabiti jedinstvo Armije i pokolebati poverenje najširih slojeva stanovništva u njenu snagu, radničko-klasni i opštenarodni karakter — težište svoje propagandne mašinerije i ideoloških uticaja najpre usmeravaju na dokazivanje da je Armija nadnacionalna, unitarističko-centralistička, birokratsko-dogmatska tvorevina koja nema sluha za nacionalno biće i međunacionalne odnose. Teze o tome su dosta stare. U novije vreme one se samo aktuelizuju brojnijim, perfidnijim, glasnijim i agresivnijim nastupanjem, pored ostalog i u delu omladinske i revijalne štampe, pa i u drugim sredstvima informisanja.

Ova vrsta nacionalističkog ispoljavanja prema Armiji ima kratke domete, veoma sužene prostore uticaja i kratkotrajne psihološko-političke efekte na javno mnjenje. Uticaji na Armiju su neznatni i gotovo zanemarljivi. Političko i idejno jedinstvo Armije ima svoje izvore i duboke temelje i nikada nije bilo tako slabašno i krhko da bi nacionalistička propaganda i veoma naivne izmišljotine mogle pokolebati svest pripadnika Armije o sebi samima i o svojoj ulozi u društvu.

Pokazalo se, međutim, naročito poslednjih godina, da pokušaji osporavanja bitnih vrednosti i temelja na kojima se zasniva nacionalno i društveno biće Armije i njena uloga u društvu, i u vezi s tim, omalovažavanje i negiranje mogućnosti subjektivnog faktora u njoj da bude odlučujući činilac idejne orijentacije i političke akcije pripadnika Armije, nisu naivna, sporadična i izolovana pojava.

Narasta broj činjenica društvene stvarnosti koje dovode do saznanja da ove aktivnosti nisu samo plod nacionalistički obojene i izopačene svesti već i pojavni oblik, vidljiva strana dubljih poriva i odnosa koji se ponegde stihijski stvaraju i unutar organizovanih snaga socijalističke svesti. Promišljanja i istraživanja, dakle, moraju ići dalje i dublje tako da se razgraniče pojavni oblici od onog što je bitno, suštinsko, što im prethodi.

Empirijska istraživanja u Armiji pokazuju da se u osporavanju njenih bitnih vrednosti ne radi ništa izolovano i nepovezano. Propaganda se, u novije vreme, kombinuje sa provokacijama i fizičkim napadima na pojedine pripadnike Armije. Ponekad se izazivaju konflikti na javnim mestima, na sportskim priredbama, na ulici. Sileđzijska i fašizoidna ponašanja se kombinuju sa najrazličitijim metodama uvreda i napada na integritet pripadnika Armije. Pripadnici Armije su izloženi napadima iredentista, separatista i unitarista u isto vreme. Napadaju se vojna lica ne samo zbog toga što pripadaju ovoj ili onoj nacionalnosti već zbog same činjenice što pripadaju onim snagama društva koje su tu radi zaštite ustavnog poretka, nezavisnosti i celokupnosti SFRJ. I tu se nedvosmisleno pokazuje da se nacionalizam ne ispoljava samo kao izopačeni odnos među nacijama već da je to šire društveno zlo koje u zamenu za sistem socijalističkog samoupravljanja nudi drugačije klasne vrednosti, ropstvo, krvoproliće, genocid. Nastoji se uneti nemir među pripadnike Armije i njihove porodice. Na drugoj strani, pred našom i svetskom javnosti želi se pokazati organizovanost i snaga nacionalističkog ekstremizma.

Statistika koja se u Armiji vodi ukazuje da učešće propagande sa nacionalističkih pozicija prema Armiji opada u odnosu na broj fizičkih i drugih ekscenčnih ispoljavanja. Tako je, na primer, neprijateljska aktivnost sa pozicija nacionalizma prema Armiji u poslednje 4 godine porasla za nekoliko puta da bi učešće propagande u tome i pored apsolutnog porasta relativno opalo za 38 odsto.<sup>2</sup> Napadi su grublji, drskiji, učestaliji. Psovke i uvrede se u poslednje vreme zamenjuju opasnim fizičkim napadima na ljude. Nacionalistički izgedi pojedinaca postepeno se kombinuju sa organizovanim delovanjem grupa. Proširen je prostor dejstva ovih grupa. Ono što je 1981. godine bilo locirano skoro isključivo na području SAP Kosovo, u novije vreme, u nešto izmenjenoj formi, prenosi se i na neke druge krajeve, gradove i regije u Jugoslaviji. Nacionalistički ispadi beleže

<sup>2</sup> Ako se nacionalistički ispadi označe sa 100, onda je propaganda u njima učestvovala: 1980. god. 92 odsto; 1981 — 81 odsto; 1982 — 69 odsto; 1983 — 65 odsto; da bi 1984. pala na svega 58 odsto.

se i u sredinama u kojima do sada gotovo da nije bilo ove vrste društvenog zla. Učestala su i nastojanja da se uspostave kontakti sa vojnim licima — istomišljenicima. Ti pokušaji su, međutim, do sada brzo uočavani i presecani. Povezanost neprijateljskih snaga u zemlji sa onima van nje je sasvim očigledna. Uzor su fašizoidne desničarske organizacije Zapada.

Promišljanja o bitnim karakteristikama u smislu opisanih činjenica dovode do formiranja predstava i o širem kontekstu društvene situacije iz koje ove pojave izronjavaju. Stvara se uverenje koje svojim dominantnim tokom zahvata i Armiju, da su opasnosti od nacionalizma danas veće nego sedamdesetih godina. Mišljenje o tome koncentriše se oko empirijski dostupne spoznaje: prvo, da je nestala Titova neposredna stvaralačka moć odlučujućeg uticaja na osnovni tok i pravac razrešavanja društvenih protivurečnosti; drugo, da je nacionalizam rasprostranjeniji i da ima oslonac u dezintegraciji ekonomskog, političkog, idejnog i kulturnog života; treće da je porast nacionalizma u tesnoj vezi sa privrednom krizom i opštim teškoćama sadašnjeg društvenog, ekonomskog, socijalnog i političkog razvoja; četvrto, da je sputana aktivnost radničke klase koja je jedina u stanju da, sa Savezom komunista na čelu, obezbedi prosperitet revolucije, i peto, da su međunarodni uslovi složeniji i da opasnije ugrožavaju suverenitet SFRJ. Izlaz se u osnovi vidi u ostvarivanju sledećih zahteva: da idejni frontovi budu prepoznatljivi, jasni i razgraničeni, da se nacionalizmu odlučno suprotstavi u revoluciji skovano bratstvo i jedinstvo i ravnopravnost naših naroda i narodnosti, da se zatvaranju suprotstavi samoupravna integracija rada i sredstava na čitavom jugoslovenskom prostoru, da se birokratsko-tehnokratskoj uzurpaciji suprotstavi dominacija udruženog rada, a samovolji, javašluku i stihiji red, disciplina, visoka organizacija i društvena odgovornost.

Saznanja o mogućnostima da se zada odlučujući udarac nacionalizmu i da se brže izađe iz kriznog stanja postaju nejasna i mutna po meri učestalih neslaganja u oceni karaktera, dimenzija i opasnosti od nacionalizma. Opasnosti od sopstvenog nacionalizma su potcenjene.<sup>3</sup> Birokratska moć remeti kriterijum i prilagođava ih svojim potrebama. Narušeni odnosi u političkom sistemu i normalnom funkcionisanju njegovih organa i tela, trajan su izvor za krojenje subjek-

---

<sup>3</sup> Nije daleko iza nas vreme kada smo se zgražavali, uzbuđivali i odlučnim merama reagovali na svaki nacionalistički ispad. Danas se, međutim, stvara klima u kojoj se gube i ublažavaju kriterijumi u oceni opasnosti od nacionalizma. Tu je šansa raznim protivnicima sistema za širenje razornog delovanja.

tivističkih ocena o aktuelnim, političkim, bezbednosnim i drugim zbivanjima u sopstvenoj sredini. Pravilo je da se u toj situaciji slika stvarnosti selekcioniše prema birokratsko-subjektivističkim kriterijumima i onakvim sadržajima kakvi se smatraju poželjnim. Počinje se živeti u zabludama i iluzijama da su negativne pojave, pa i krupni nacionalistički ispadi u sopstvenoj sredini krajnje sporadična, izolovana, nepovezana i prolazna pojedinost koja nema ništa zajedničko sa nedobronamernim ukazivanjima sa strane.<sup>4</sup>

Međutim, kad stvarnost sa svom svojom zbiljom izbiye na površinu tada, po pravilu, svi subjekti koji su živeli na periferiji, koji su videli i tumačili samo ono što je poželjno, postaju iznenađeni, zbunjeni i nesposobni da stupe u efikasnu akciju. Zahteva se pomoć sa strane, intervencija i vanredne mere. Kompromisi sa nacionalizmom ustupaju mesto otvorenim sukobima.

Na svest armijskog sastava, kao i na druge ljude, najrazornije deluju one činjenice društvene stvarnosti koje izazivaju osećanje da se zanemaruje i zaboravlja zajednička sudbina naših naroda i narodnosti i da se ponekad dovode u pitanje i mnoge u revoluciji iskovanе društvene vrednosti. Očekivana idejna čistota i oštrina u razračunavanju sa protivnicima revolucije često ustupaju mesto kompromisima i nastojanjima politokratije da u najširim slojevima stanovništva stvori uverenje da ideje, stavovi i mišljenja koja ona zastupa nalaze svoj oslonac u izvorima naše revolucije i u autentičnom marksizmu. Za sve nedaće krivi su oni drugi u susednoj naciji, republici, Federaciji. Kada takva shvatanja i praksa dobiju legitimitet, tada prednost dobivaju nepovezani, izolovani i sebični interesi u kojima se otvaraju široki prostori za nacionalistička izživljavanja i za nacionalni totalitarizam. Jedinstvo je tu samo prividno. Omeđeno je granicama načelnih opredeljenja i apstraktnih deklaracija. Blokada nastaje čim se pokuša izvršiti njihova operacionalizacija. U dejstvo stupaju i sredstva javnih komunikacija: štampa, radio, televizija, publicistika. Formira se mikroregionalna i republičko-pokrajinska politička i idejna klima i relativno nov sistem vrednosti u čijoj osnovi je formiranje parcijalne i iskrivljene svesti o sebi, o široj društvenoj zajednici i o svetu u kojem živimo. Priпадnici Armije su izloženi jakom uticaju te i takve duhovne sfere. To je relativno nova situacija čije političke i šire društvene posledice valja istraživati i spoznati, da bi se bolje shvatile opasnosti koje iz toga nastaju.

---

<sup>4</sup> „Kod nekih pojedinaca, proleterska, socijalistička svijest počinje polako da se gasi i preobražava u svijest provincijalca koji uobražava da svojim birokratskim metodama tobože štiti nacionalne interese da je prerastao u nacionalnog lidera”. (Veljko Vlahović)

## *Jedinstvo Armije kao činilac borbe protiv nacionalizma u njoj*

U istraživanju osobenosti ispoljavanja nacionalizma u Armiji moguće je: vršiti komparativno posmatranje različitih oblika i metoda ponašanja mladića koji dolaze u Armiju iz svih krajeva Jugoslavije, pratiti izmene u ponašanju individua i grupa koje nastaju pod uticajem promena uslova života i rada, meriti efekte idejno-političkog delovanja na svest i ponašanje ljudi i utvrđivati uticaj armijske sredine na mogućnosti stvaralačkog ispoljavanja ličnosti i na prožimanje nacionalnih kultura.

Pored klasne i nacionalna komponenta je ugrađena u osnove društvenog bića Armije, u sve njene bitne odnose i sadržaje organizovanja i delovanja. To je izraz: a) integrisanja Armije u društveno-politički sistem i bitna obeležja njegovog razvoja; b) mesta i uloge Armije u sistemu opštenarodne odbrane i društvene samozaštite; c) ustavnog opredeljenja o tome da je Armija zajednička oružana sila svih naših naroda i narodnosti; d) višenacionalnog sastava Armije i prirode njenog unutrašnjeg života.

Celokupna koncepcija, normativna regulativa i praksa sa svojim osnovnim tokom kreće se u okvirima koji su opredeljeni istorijskim i aktuelnim uticajem opisanih činilaca. Iz njih su izvedeni konstitutivni elementi izgradnje međunacionalnih odnosa i bitni principi i sadržaji delovanja subjektivnog faktora. Nekoliko je najvažnijih.

Prvo, Armija kao izraz radničko-klasne i nacionalne prirode jugoslovenskog socijalističkog samoupravnog društva temelji svoju udarnu moć, jedinstvo i moralnu snagu na ravnopravnosti ljudi, na njihovim jednakim pravima, obavezama i odgovornostima u obavljanju poverenih im funkcija. Nacionalna ravnopravnost je nerazdvojivi deo ravnopravnog položaja ljudi u radnom procesu.

Ustavno načelo da je Armija „zajednička oružana sila svih naroda i narodnosti SFRJ” ostvaruje se: koncepcijom i praksom ostvarivanja društvene uloge i odgovornosti Armije na celom prostoru Jugoslavije; oblicima i sadržajima organizovanja svake taktičko-združene i više vojne formacije tako da svaki armijski sastav po svojoj kadrovskoj strukturi bude „Jugoslavija u malom”; stvaralačkom primenom radničko-klasnih i nacionalnih principa u svim bitnim sadržajima unutrašnjih odnosa; sistemom i sadržajima obuke i vaspitanja; normativno-pravnom regulativom i borbom za njenu doslednu primenu. Uz stalnu stvaralačku razradu i primenu ovih na-

čela je i nastojanje da u kadrovskom sastavu Armije budu što srazmernije zastupljeni pripadnici svih republika i pokrajina i naroda i narodnosti SFRJ; da se u životu svakog vojnog kolektiva stalno neguje, razvija i oplemenjuje nacionalna kultura i stvaralačko ispoljavanje čoveka.<sup>5</sup>

Drugo, Armija se izgrađuje kao jedinstvena oružana snaga naših naroda i narodnosti i identifikuje sa svim onim tokovima u razvoju društva koji doprinose jačanju bratstva i jedinstva i ravnopravnosti. Ona je i sama sredstvo i činilac stalnog jačanja unutrašnje kohezije naše društvene zajednice. Svoju unutrašnju moralnu snagu temelji na bratstvu i jedinstvu i ravnopravnosti naših naroda i narodnosti. Očuvanje i dalji razvoj tih primarnih tekovina naše revolucije spada u njene trajne zadatke od najveće važnosti. U svest i opredeljenja ljudi u Armiji duboko je usađeno saznanje o tome da naša armija može da se razvija i jača kao jedinstvena opštejugoslovenska oružana snaga u meri u kojoj i njeno vlastito društveno biće neprekidno razvija bratstvo i jedinstvo i ravnopravnost ljudi i ukoliko ih jača, produbljuje i oplemenjuje socijalističkim sadržajima.

Treći princip je izveden iz društvene funkcije i odgovornosti naše oružane sile. Suština je u tome da Armija uvek mora biti spremna da se suprotstavi svakom ko bi pokušao da ugrozi osnovne tekovine NOR-a i revolucije. Nikome se ne sme dozvoliti da u ime parcijalne isključivosti, pa makar ona bila maskirana i nacionalnim omotačem, ugrozi bezbednost i jedinstvo SFRJ kao države i kao samoupravne zajednice svih naših naroda i narodnosti. Zahtev druga Tita da se mora voditi „paralelna borba sa jednakim intenzitetom i protivu birokratskih, dogmatskih, konzervativnih snaga i rankovičevaca, kao i protivu anarholiberalizma, klasnog neprijatelja nacionalizma i malograđanskog shvatanja” — za Armiju predstavlja nezamenljivo pravilo ponašanja. U njegovom sprovođenju proverava se odanost Titovom putu revolucije i mere rezultati delovanja subjektivnog faktora u izgrađivanju svesti i u uticaju na ponašanje armijskog sastava. U Armiji se moraju primenjivati i primenjuju se strogi kriterijumi u oceni nacionalističkog ponašanja.

---

<sup>5</sup> Normativima se, na primer, precizno reguliše i u praksi ostvaruje načelo da sve vojne biblioteke budu snabdevene knjižnim fondom na jezicima svih naših naroda i narodnosti. Svaki vojnički klub, na osnovu propisanih normativa, redovno pretplaćuje dnevnu štampu iz svih naših republika i pokrajina na jezicima naroda i narodnosti. Svi sadržaji kulturnog stvaralaštva ostvaruju se na maternjem jeziku. Redovno se organizuju kursevi za učenje jezika naših naroda i narodnosti. Ustavom i saveznim zakonom je uređeno da se u JNA upotrebljava srpskohrvatski, odnosno hrvatskosrpski jezik u komandovanju i vojnoj obuci. U svim ostalim sadržajima i oblicima života i rada pripadnici Armije mogu se služiti i službe se svojim maternjim jezikom.

Armija, dakle, i sama oblikuje idejni i politički život, vrednosni sistem i socio-psihološke osobine ljudi. Ona u skladu sa opštim društvenim normama konstituiše i međunacionalne odnose u svojoj sredini. Trpi uticaje sa strane, ali je i aktivni činilac izgrađivanja idejnog života i političke svesti.

Pažnja se najviše koncentriše na izgrađivanje takve radno-funkcionalne organizacije života, unutrašnjih odnosa, odgovornosti, sistema sadržaja i oblika vaspitno-obrazovnog procesa i idejno-političkih uticaja koji će, putem međusobnog prožimanja i ostvarivanja stalno jačati bratstvo i jedinstvo, unutrašnju koheziju vojnih kolektiva, moralnu snagu i motivisati ljude da sve svoje stvaralačke potencije, sve svoje umne i fizičke snage upotrebe za ostvarivanje neposrednih i trajnih interesa našeg društva.

Posmatranjem stvarnog životnog i radnog toka armijskog razvoja otkriva se da je u Armiji sužen raspon između datog i zadanog, norme i stvarnosti. Odstupanja ne nastaju zbog nejednakih uslova života i rada već, u prvom redu, zbog razlika u aktivnosti subjektivnog faktora u kojoj se oblikuju kvaliteti određenih kolektiva i kristališu shvatanja i ponašanja ljudi. Zato se u istraživanje uključuje neposredna praksa sa svim svojim protivrečnostima razvoja.

U Armiji se ostvaruje najveća koncentracija i cirkulacija mladih ljudi, pripadnika svih naših naroda i narodnosti. Svi su oni stavljani u isti položaj i iste uslove života i rada. Zajednički, osloncem jedan na drugog, ostvaruju svoju ulogu i izvršavaju zadatke od opštedruštvenog značaja. Tu, na zajedničkim vojnim poslovima, na obuci, u vaspitnom procesu, u kulturnom životu — dolazi do međusobnog upoznavanja i zbližavanja. Tu se na neposredan način, u specifičnom vidu, reflektuju i svi konflikti na nacionalnom planu i složenosti kretanja u društvu i u Armiji. U kolektivu se kao na filmskoj traci iskazuju ljudske vrednosti i mane. Svako na svoj način ispoljava sebe, svoju ličnost, svoje nacionalne osobenosti sa svim bitnim obeležjima. Ličnosti se, po pravilu, ne gube u sivilu vojne uniforme, niti se bogatstvo njihovog stvaralačkog ispoljavanja sputava jednoobraznom slikom i doslednom primenom jedinstvenih normi vojničkog života. Vojni kolektivi su ambijent u kojem se formiraju kriterijumi zajedničkog življenja. Tu se neguju moralne, političke i etičke vrednosti koje čoveka i njegovu ličnost izdižu iznad pojedinačno uzetih strana njegovog društvenog bića i omogućuju mu da svoju kulturu i nacionalna svojstva obogati, bolje razume i da i sam utiče na sadržaje i oblike zajedničkog života i rada.

U Armiji se stalno proveravaju mogućnosti zajedničkog rada ljudi različitih nacionalnosti. U vezi s tim, i međunacionalni odnosi

postaju predmet stalne brige i angažovanja svih subjekata. Ništa se u toj oblasti ne prepušta slučaju, stihijnom razvoju.

Čitav dosadašnji razvoj Armije pokazuje da se njen višenacionalni sastav nikada nije pojavljivao kao ograničavajući činilac njenog jedinstva, već je, naprotiv, značajno uticao na bogatstvo sadržaja njenog celokupnog i posebno kulturnog razvoja. Bio je i ostao podsticaj jačanju moralne snage vojnih kolektiva, izazov za svestraniji i humaniji razvoj unutrašnjih odnosa i za negovanje onih vrednosti koje iznutra jačaju koheziju svake vojne jedinice, komande i ustanove.

Subjektivni faktor u Armiji u tome ima nezamenljivu ulogu. Od njega najviše zavisi kako i koliko će se temeljna opredeljenja i normativno-pravna regulativa pretvarati u svakodnevna ponašanja, u praksu, u život. Komande, organizacije SK i drugi subjekti su tu da relativno povoljne mogućnosti izgradnje i razvoja Armije pretvaraju u stvarno dostignuće njene borbene moći i moralne snage. Oni su tu da usmeravaju i pokreću stvaralačku energiju mladih, da ujedinjuju ljude, njihove ideje i praksu i da osujećuju iluzorna ponašanja i shvatanja, bilo da dolaze sa strane, da su nekritički primljena, pozajmljena, ili da su nastala unutar nekog vojnog kolektiva, komande, jedinice, ustanove, organizacije SK.

Vojnički sastav Armije, sem retkih izuzetaka, sačinjavaju devetnaestogodišnjaci koji su neposredno iz školskih klupa došli da bi se pripremali i osposobljavali za odbranu zemlje. Ti mladići sobom donose navike i shvatanja sredine, škole i roditeljskog vaspitanja. Tako se život vojnog kolektiva, po pravilu konstituše iz mreže brojnih idejnih, političkih i kulturnih uticaja. U njihovom sučeljavanju i prožimaju na površinu izbijaju i nacionalistička shvatanja i ponašanja.<sup>6</sup> Ona se, po pravilu, uočavaju, raspoznaju i postaju predmet angažovanja subjektivnih snaga. U tome se kombinuju dve vrste mera.

Na jednoj strani je vaspitno-politički rad i idejna aktivnost, organizovani uticaji na svest ljudi, na njihovo osposobljavanje da celovitije shvataju sebe i svet u kome žive. Najveću važnost u tome ima nastojanje da se ljudi oslobode iskrivljenih predstava i nacionalističkih predrasuda. Presudan vaspitni uticaj imaju organizacije SK i vojni kolektivi. U jedinicama u kojima je organizacija SK osposobljena da odlučujuće utiče na ljude, na njihovu svest i ponašanje i gde su vojni kolektivi čvrsti, homogeni i idejno-politički

---

<sup>6</sup> Nacionalisti su loši ljudi i još slabiji vojnici. Primitivni su i veoma tvrdokorni u opravdavanju svih postupaka. Teško se uklapaju u kolektiv.

osposobljeni i odlučni u borbi za svakog čoveka, za njegovo vaspitanje i idejno usmeravanje — rezultati su ohrabrujući.<sup>7</sup>

Na drugoj strani je primena administrativnih mera prinude i takva organizacija unutrašnjeg života i rada koja snagom životne zbilje utiče na sprečavanje nacionalističkih izživljavanja. Mere prinude nisu primarne. Broj kazni u Armiji je, na primer, 1980. godine bio za 20 puta manji nego 1955. godine. Bitno je da su vaspitne mere plodotvorne i da se odgovarajuće kombinuju i sa administrativnim merama prinude. Njihovo međusobno dopunjavanje daje optimalne rezultate.<sup>8</sup> Zato nacionalizam u Armiji u svojim pojavnim oblicima i sadržini nije samo ilustracija postupaka onih militantnih ponašanja pojedinaca i grupa koje dolaze u Armiju radi izvršavanja vojne obaveze.

Mogućnosti za ispoljavanje nacionalizma u Armiji bitno su sužene. Dva su osnovna korena njegovog odražavanja i ispoljavanja. Prvi je u sporom čišćenju naslaga nagomilanog nacionalističkog taloga koje pojedinci sa sobom donose, a drugi u nastojanjima da se svim raspoloživim sredstvima održe pa i prošire veze nacionalističkih centara u društvu sa pojedincima, istomišljenicima iz Armije. U prvom korenu nalazi se motiv za nacionalističko delovanje, a u drugom putokaz za izbor sredstava, oblika i metoda ispoljavanja. Slika konkretnih postupaka time još nije uobličena. Ona postaje celovita tek kad se dospe do konkretnih vojnih kolektiva, kasarni, garnizona.

Najveći broj jedinica i komandi u Armiji vodi uspešnu borbu protiv nacionalizma. U njima su nacionalistički istupi retkost, izuzetan i izolovan slučaj. Ima, međutim, vojnih kolektiva u kojima su nacionalistički istupi češći i sa većim procentom učestvuju u ukup-

---

<sup>7</sup> Na primer, ako ukupan broj vojnika albanske narodnosti koji služe vojni rok označimo sa 100, onda se u Armiji od toga u Savez komunista primi 2,65 odsto — 5 odsto. Ovaj procenat je iznad proseka prijema Albanaca na Kosovu, i nije opao ni u vreme najžešće kontrarevolucije. Hiljade mladića iz Armije postali su oslonac SK Kosova u borbi za konsolidaciju temošnjih prilika. To ukazuje na domete idejno-političkog rada u Armiji, ali i na odnos prema pripadnicima naroda i narodnosti.

<sup>8</sup> Spoznaja tih činjenica produbljuje uverenje pripadnika Armije da nacionalizam može da se širi, uglavnom, u onim društvenim sredinama koje su i same nagrižene negativnim idejnim i političkim nabojima, tamo gde su organizovane snage socijalističke svesti sa SK na čelu razjedinjene i kolebljive. Kako je inače moguće objasniti da šačica nacionalistički izmanipulisanih huligana može da se razmahne i unosi nemir među stanovništvo. Kako tumačiti širenje nacionalizma u mnogim sadržajima kulturnog i društvenog života.

U Armiji je razvijen sluh za delovanje subjektivnog faktora u obračunu sa nacionalizmom, ali ne i za objašnjenja koja njegovo širenje izvode isključivo iz objektivnih okolnosti razvoja i iz beskrajnog istorijskog obnavljanja prošlosti.

nom broju negativnih političkih pojava. U ovim sastavima nacionalistički istupi su, po pravilu, grublji. U novije vreme pokušavaju se kombinovati: pisanje nacionalističkih parola, izazivanje nacionalne i verske mržnje, širenje dezinformacija, verbalni istupi, izazivanje svađe, pokušaji izazivanja tuče na nacionalističkoj osnovi, otkazivanja poslušnosti, provociranje starešina, pokušaji organizovanja u manje grupe, međusobna podvajanja, grupašenja na nacionalističkoj osnovi, netrpeljivosti, pokušaji sabotaza, pretnje, izbegavanje vojne službe, pasivni otpor u sprovođenju propisanog reda u kasarni, na obuci i kulturnim aktivnostima.

Odlučujuće je pitanje da li odnosi u jedinicama koji se formiraju u radnom procesu i u celokupnoj organizaciji unutrašnjeg života prevashodno utiču na stvaranje „klime” shvatanja i psihologije da se može i mora raditi kako valja: jedinstveno, dosledno, tačno, disciplinovano i odgovorno ili drugačije od onoga što je utvrđeno propisanim normama i opredeljenjima. Od te i takve klime i unutrašnjih odnosa u svakoj konkretnoj jedinici — sredini — umnogome zavise i rezultati borbe protiv nacionalizma.

Dominantni sadržaji aktuelne društvene klime podstiču pripadnike Armije da i u javnosti, rečima i delom, saopštavaju svoju privrženost i odanost Jugoslaviji kao suverenoj državi i samoupravnoj zajednici svih naših naroda i narodnosti, radnih ljudi i građana. Spoznaja opasnosti od narastanja nacionalizma povećava njihovu osetljivost prema onim sadržajima društvenog, kulturnog i idejnog života koji zamagljuje i potiskuje u drugi plan zajedničku sudbinu, ravnopravnost, bratstvo i jedinstvo naših naroda i narodnosti. Formira se nepodeljeno mišljenje da odnos prema tim vrednostima valja ugraditi u odlučujuće kriterijume za utvrđivanje idejno-političke podobnosti ljudi na ključnim položajima u Armiji, Federaciji, republikama i pokrajinama.

Trajni su izvori koji napajaju svest pripadnika Armije i podstiču ih na borbu za jačanje jedinstva Jugoslavije i ravnopravnosti u njoj. U glavne spadaju:

(1) Odbrana i zaštita Jugoslavije ugrađena je u temeljne društvene funkcije Armije. Ustav SFRJ od 1974. godine, u vezi s tim, utvrđuje da: „Oružane snage SFRJ štite nezavisnost, suverenitet, teritorijalnu celokupnost i ovim ustavom utvrđeno društveno uređenje Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije”. Pripadnici Armije su ponosni što im je društvo poverilo tako plemenitu ulogu. Borbu za jedinstvo i ravnopravnost Jugoslavije doživljavaju kao svoju moralnu i društvenu obavezu.

(2) Armija je po svim bitnim sadržajima i karakteristikama svog društvenog bića jedinstvena opštejugoslovenska snaga — zajednička sila svih naših naroda i narodnosti, radnih ljudi i građana. To njeno bitno svojstvo odlučujuće utiče na proizvodnju svesti i ponašanja pripadnika Armije i na njihov odnos prema temeljnim vrednostima naše revolucije.

(3) Ceo sistem vaspitanja i idejno-političkog rada u Armiji temelji se na Programu SKJ, Ustavu SFRJ, na političkoj i vojnoj strategiji naše socijalističke revolucije i odbrane njenih tekovina i ima za cilj da utiče na svest ljudi i da jača njihova uverenja i spremnost da brane SFRJ. U Armiji se ljudi vaspitavaju i uče da vole svaki pedalj svoje zemlje, da su za slobodu naših naroda i narodnosti, za njihovo bratstvo i jedinstvo i ravnopravnost, za naš socijalizam, nezavisnost i teritorijalnu celokupnost Jugoslavije spremni da žrtvuju sebe, svoj život. Ti sadržaji se u Armiji nazivaju: jugoslovenski socijalistički patriotizam. U tako shvaćenom pojmu, za pripadnike Armije nema ništa sporno i nejasno, ništa što bi ih otuđivalo od njihovog naroda, od njihove nacionalnosti, već naprotiv.

Ukoliko je borba za jedinstvo Jugoslavije i za ravnopravnost njenih naroda i narodnosti složenija, utoliko brže narasta svest koja iz mreže različitih idejnih strujanja i političkih kontroverzi vrši selekciju i odbacuje one idejne i političke koncepcije koje skreću sa glavne trase Titovog puta revolucije. Postaju jasnije i one činjenice društvene i armijske stvarnosti koje u svest ljudi, u njihova mišljenja i opredeljenja utiskuju jednostrane i negativne sadržaje i iskrivljene predstavke o našoj federaciji i odnosima u njoj. Kristališe se i uočava linija razgraničenja između opravdanih zahteva ljudi da se brže stane na put separatizmu i anarhoidnim ponašanjima od one vrste kritike koja zaseca u međunacionalne odnose i vrši njihovu korekciju sa unitarističkih, centralističko-birokratskih pozicija. To je kritika u kojoj se složeni kompleks nacionalnog pitanja, nacionalne emancipacije i ravnopravnosti naroda i narodnosti pojednostavljuje i vidi samo kao zastarela i istorijski prevaziđena „buržoaska predrasuda”. Minimizira se uloga republika i pokrajina. U njima se vidi najveća prepreka integraciji jugoslovenske privrede. Ne prave se razlike između nacionalnog i nacionalističkog. Unitaristi su netolerantni i neosetljivi na nacionalni jezik i kulturu. Nacionalne osobenosti doživljavaju kao smetnju jedinstvu. Nemaju sluha ni osećanja za razumevanje specifičnosti života različitih socijalnih sredina, regija, etničko-nacionalnih grupacija.

Istupi sa unitarističkih pozicija u Armiji pojavljuju se, po pravilu, u pojedinačnom i izolovanom obliku i nisu celovita i razra-

đena idejno-politička koncepcija. Svoja uporišta imaju u birokratsko-tehnokratskim shvatanjima i ponašajima i ispoljavaju se u onim armijskim sredinama u kojima je subjektivni faktor sputan i potcenjen, gde se apsolutizuju formalni kriterijumi vrednovanja borbene moći i zapostavlja stvaralačko ispoljavanje ličnosti. Njegovi nosioci su nesposobni da shvate i da razumeju svu složenost nacionalnog fenomena. Nemaju istančano osećanje za dijalektiku razvoja odnosa koji nastaju u procesu samoupravnog socijalističkog preobražaja društva. Nesposobni su i nezainteresovani da proširuju svoje horizonte van struke. U susretu sa složenim problemima društvene stvarnosti često reaguju emotivno. Ponekad i sami ne razumeju suštinu i smisao predloga za koje se zalažu.

Na sceni idejne i političke borbe iskazuje se dominantna svest armijskog sastava o tome da je unitarizam, pa makar i u svojim primitivnim i spontanim oblicima, surogat jedinstva i da proizvodi katastrofalne posledice kao i svaki drugi nacionalizam. Stoga se suprotstavljanje pojavama unitarizma ostvaruje kao sastavni deo borbe protiv nacionalizma uopšte.

Iskustva u borbi protiv nacionalizma u Armiji se stalno obogaćuju. Njihovo kritičko preispitavanje ukazuje, pored ostalog, i na sledeće: (1) uspesi se mogu postizati samo ako se vodi dosledna i paralelna borba protiv svih vidova nacionalističkog ispoljavanja, jednako protiv separatizma, unitarizma, iredentizma i kleronacionalizma; (2) angažovanje subjektivnog faktora u borbi protiv nacionalizma je plodotvornije ukoliko se oslanja na neprekidno obogaćivanje idejnog fonda o nacionalnom fenomenu i na osposobljavanje ljudi da se bolje snalaze u složenom lavirintu savremene društvene stvarnosti; (3) moramo se stalno vraćati našim izvorima, misli i delu druga Tita. To je pouzdan orijentir za izbor pravca kretanja napred, uslov da se shvati sadašnjost i da se ne skrene sa glavnih tokova revolucije.

## SUMMARY

### NATIONALISM TODAY AND ITS REFLECTIONS IN THE ARMY

The text of the article is divided to three parts. In the first part an explanation is given that all researches conducted in the Army to date were based on the most wide social conditions, wherein facts of social reality are expressed. It is further on argued that the entire social reality reflects itself in a specific form to the Army. By ample evidence from the life of the Army and society is confirmed the point that the „primary impulses in forming of nationalistic awareness and behaviour come from those social environments wherein people are born, grow up, are being educated and trained, work and form themselves as personalities.” The Army and the Army life are not the source of forming the nationalistic awareness. On the contrary, by its organization, human relationships and the overall system of education, the Army significantly contributes to the strengthening of brothership and unity and to the prevention of nationalism.

In the second part of the article is analysed the social content of nationalistic activities against the Army. Instances of nationalistic acts and activities against the Yugoslav People's Army are analysed and a conclusion is reached that behind them lay deeper social causes, which have to be studied so that their meaning can be fully grasped, and that more consistent actions have to be undertaken against everything that affects the stability, unity and cohesion of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia in the present phase of her development.

The third part of the article is the most comprehensive one. In this part is the nationalistic behaviour of individual members of units, commands, staffs and establishments of the Yugoslav People's Army critically analysed. The main assertions and points that are taken are:

(1) The multi-national composition of the Army personnel has never been a factor that limits its unity and morale power. On the contrary, it has made a positive influence on the richness of contents of the Army life and of the cultural development of its members.

(2) The Army powerfully contributes to the propagation and strengthening of brothership and unity; it consistently fights all kinds and forms of nationalistic behaviour of individual recruits, thus exerting a positive influence on the stability of society.

(3) Experience from fighting the nationalism in the Army generally points out the following; a) all forms of nationalistic behaviour are to be fought with equal intensity; b) engagement of the subjective factor in the fight against the nationalism is increasingly effective as it relies more on the permanent enrichment of the knowledge on the phenomenon of nationalism; and c) the Tito's work and thought make the permanent orientation and reliable point of reference for choosing the direction and contents of activities of all Army members.

## LE NATIONALISME AUJOURD'HUI ET SON REFLET DANS L'ARMEE

Le texte est réparti en trois volets. Dans un premier volet est élucidé la thèse que toutes les recherches faites jusqu'ici dans l'Armée avaient pour point de départ les conditions sociales les plus larges dans lesquelles se manifestent certains faits des réalités sociales. On soutient dans le texte que la réalité sociale prise dans son ensemble se reflète dans l'Armée sous une forme spécifique. Evoquant nombre d'arguments concernant la vie de l'Armée et dans la société, on constate que „les impulsions primaires de la formation de la conscience et du comportement nationalistes découlent des milieux sociaux où les gens prennent naissance, grandissent, font leurs études, travaillent et sont formés en tant qu'individus". L'armée et la vie dans l'Armée ne sont pas la source de formation de la conscience nationaliste, bien au contraire. Par son organisation, par les rapports qu'elle suscite et par son système d'éducation, elle influe sur la promotion de la fraternité et de l'unité et la lutte contre le nationalisme.

La seconde partie du texte traite du contexte social du nationalisme et de sa manifestation dans l'Armée. Y sont analysés des exemples de manifestation du nationalisme à l'égard de l'Armée, pour constater qu'à l'origine des formes du nationalisme se trouvent des raisons sociales plus profondes qu'il convient d'étudier pour saisir leur signification et mener une lutte plus conséquente contre tout ce qui à l'étape actuelle a des répercussions négatives sur la stabilité, l'unité et la cohésion de la RSFY.

La troisième partie du texte est la plus volumineuse. Y est faite l'analyse critique des manifestations du nationalisme par des particuliers au sein des unités, des commandements et institutions de l'APY. Y est constaté comme suit:

(1) La composition multinationale de l'Armée n'a jamais été un facteur susceptible de réduire son unité et sa force morale. Au contraire, elle a une influence positive sur la richesse des contenus de la vie et de développement culturel dans l'Armée;

(2) L'Armée contribue fortement à la promotion de la fraternité et de l'unité, combat de façon conséquente toutes formes de nationalisme manifestées par des particuliers sous les drapeaux et assure, par là, la stabilité de la société;

(3) Les principales expériences de la lutte contre le nationalisme dans l'Armée accusent: a) qu'il convient de combattre avec la même intensité toutes les formes de nationalisme; b) que l'engagement du facteur subjectif dans la lutte contre le nationalisme s'avère plus efficace lorsque davantage fondée sur l'enrichissement de la prise de conscience idéelle du phénomène national; c) que l'oeuvre et la pensée de Tito demeurent comme orientation durable et point de repère sûre en matière d'activité et des contenus de travail de tous les sujets de l'Armée.

## НАЦИОНАЛИЗМ СЕГОДНЯ И ЕГО ОТРАЖЕНИЕ В АРМИИ

Текст разделяется на три части. В первой части обосновывается утверждение, заключающееся в том, что все исследования в Армии исходили из широчайших общественных условий, в которых проявляются определенные факты общественной действительности. В тексте доказывается, что совокупная общественная действительность отражается в армии в специфичной форме. Многочисленными аргументами из армейской и общественной жизни доказывается, что „первичные импульсы формирования националистического сознания и поведения получаются в тех общественных средах, в которых люди рождаются, растут, учатся, работают и формируются как личность”. Армия и жизнь в ней не являются источником формирования националистического сознания, даже наоборот. Она своей организацией, отношениями и всей системой воспитания влияет на укрепления братства и единства, не допуская появления национализма.

Во второй части рассматривается общественный контекст националистических проявлений по отношению к армии. Анализируются примеры националистических проявлений по отношению к Югославской народной армии, при чем обнаруживается, что за проявленными формами скрываются более глубокие общественные причины, которые надо изучить, понять их смысл и начать последовательную борьбу против всего, что в нынешнем этапе развития отрицательно влияет на устойчивость, единство и внутреннюю сплоченность СФР Югославии.

Третья часть является наиболее обширной. В ней критически анализируются националистические проявления отдельных людей внутри подразделений, командований и учреждений ЮНА. К главным утверждениям относятся:

(1) Многонациональный состав Армии никогда не выступал ограничивающим фактором ее единства и духовной силы. Напротив, он оказывал положительное влияние на богатство содержания армейской жизни и культурного развития;

(2) Армия вносит большой вклад в укрепление братства и единства, последовательно борется против всех видов националистических проявлений тех, которые поступают в армию и таким способом влияет на повышение устойчивости общества, и

(3) На основании опыта борьбы против национализма в Армии можно сделать следующие выводы: а) надо бороться против всех видов националистических проявлений; б) лучшие результаты получаются, если при привлечении субъективного фактора к борьбе против национализма опирается на постоянное обогащение идейного фонда о национальном явлении, и в) дело и мысль товарища Тито дают постоянную ориентировку и представляют собой надежные вехи, указывающие направление и содержание деятельности всех субъектов в Армии.